

Nr 407.

Av herr **Rydén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 214, angående vissa anslag till privatläroverken m. m.

Den reglering av privatläroverkens anslagsförhållanden, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 214, följer i väsentliga hänseenden det sammanjämningsförslag, som av statsutskottet framlades vid 1924 års riksdag. På enstaka punkter föreligga dock vissa avvikelser, där en modifiering i riktning mot nyssnämnda förslag synes önskvärd. I andra hänseenden har den verkställda ytterligare beredningen av ärendet givit vid handen, att vissa kompletterande bestämmelser äro påkallade för uppnående av fullt ordnade förhållanden.

I första rummet fäster man sig vid den visserligen kringkurna möjlighet, som propositionen innebär, i fråga om fortsatt indirekt *statsunderstöd till förberedande klasser*. Den i ärendet verkställda utredningen synes icke på ett övertygande sätt ådagalägga, att ett oundgängligt behov föreligger av ett sådant medgivande. Det synes därför välbetänkt att vid den nu förestående regleringen av förhållandena å området fasthålla grundsatsen, att dessa klasser icke vidare understödjas med statsmedel. Då eventuella medgivanden, varom här är fråga, komma att öva direkt inflytande på statsanslag av förslagsanslags natur, måste det anses principiellt synnerligen betänkligt att lägga prövningen i förevarande fall på en underordnad myndighet såsom skolöverstyrelsen; om riksdagen verkligen skulle anse det av Kungl. Maj:t ifrågasatta medgivandet böra beslutas, torde det vara nödvändigt, att avgörandet lägges i Kungl. Maj:ts hand. Av principiella skäl påyrkas dock, att intet medgivande lämnas för ämneslärarinna att fullgöra någon del av tjänstgöringen i de förberedande klasserna.

Vad därefter angår *rätten att vid undervisningen i vissa ämnen ytterligare uppdelat klassavdelningarna* lämnar propositionen fria händer åt skolöverstyrelsen att därutinnan besluta. Då ett sådant medgivande övar inflytande på förbrukningen av medel från ett förslagsanslag, torde det få anses jämväl här principiellt förkastligt, att beslutanderätten överlämnas åt en underordnad myndighet, såvida nämligen icke bestämda regler kunna uppställas för handhavandet av nämnda beslutanderätt. I detta fall kunna emellertid bestämda normer för den ifrågavarande rättens handhavande givas, och ligger det därvid närmast till hands att fastställa *samma grunder, som i angivna*

avseende besta vid statens allmänna läroverk. Därmed torde i själva verket privatläroverken kunna anses synnerligen väl tillgodosedda, så mycket mera som klassavdelningarna vid dessa skulle bliva mindre, än vad fallet är vid statens läroverk.

Beträffande omfattningen av lärarpersonalens tjänstgöringsskyldighet torde ingen anmärkning med fog kunna riktas mot Kungl. Maj:ts förslag, i vad detta avser ämneslärarinnorna. Däremot finnas inga som helst föreskrifter rörande *föreståndarinnas resp. föreständares minimitjänstgöring*. Motsvarande förhållanden finnas icke på något annat område inom den svenska skolan. För rektor vid högre allmänt läroverk är föreskriven en tjänstgöring av 12—16 timmar i veckan och för rektor vid realskola av 18—20 timmar. Rektor vid kommunal mellanskola har normalt en tjänstgöringsskyldighet av 20—22 timmar och rektor vid högre folkskola av 20—24 timmar i veckan, vilka timtal dock i särskilda undantagsfall kunna något minskas. Det synes icke obilligt att beträffande privatläroverken giva några normerande föreskrifter beträffande föreståndarinnas (föreständares) egen undervisningsskyldighet. Därvid synas föreskrifterna beträffande de allmänna läroverken lämpligen kunna tjäna som förebild. Undervisningsskyldigheten för föreståndare eller föreståndarinna vid privatläroverk, inrymmande gymnasium eller högre lärarinneseminarium, bör alltså, för att denne skall komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, fastställas till 12—16 timmar i veckan och för samma befattningshavare vid privatläroverk utan gymnasium till 18—20 timmar i veckan. I de fall då ett privatläroverk inrymmer ett synnerligen stort antal klasser — överstigande de största av statens högre allmänna läroverk resp. realskolor — eller då läroverket har en särställning som försöks- eller kompletteringsläroverk, t. ex. Lunds privata elementarskola eller Djursholms samskola, torde dock rätt böra inrymmas åt Kungl. Maj:t att medgiva skälig minskning i nyssnämnda undervisningsskyldighet.

Ävenledes är det ägnat att ingiva betänkligheter, att *ämneslärarinna vid enskilt högre lärarinneseminarium* under vissa betingelser skulle kunna få sin tjänstgöring nedsatt till mindre än 22 timmar. För att förhindra eventuellt missbruk med ty åtföljande merutgifter för statsverket torde detta medgivande böra förbindas med det villkoret, att medeltjänstgöringen för samtliga lärarekrafter med full tjänstgöring vid läroanstalten (föreståndarinna oberäknad) icke sjunker under eljest föreslagna minimum 24 veckotimmar. I sådant syfte synes tjänstgöringsskyldigheten böra fastställas till 22—26 timmar i veckan, i stället för föreslagna 20—24 timmar. Den här ifrågasatta undervisningsskyldigheten har tidigare av riksdagen föreskrivits för lärare vid folkskoleseminariums övningsskola.

Beträffande kontrollföreskrifterna saknas i Kungl. Maj:ts förslag en viktig sådan, som föreslogs av statsutskottet vid 1924 års riksdag, nämligen den, att *privatläroverkens räkenskaper skola tillhandahållas riksdagens revisorer på dessas begäran*. Då det synes uppenbart, att statsrevisorerna böra äga

oomstridd rätt och möjlighet att överblicka även användningen av mångmillionanslagen till privatläroverken, torde en klar och otvetydig föreskrift härom böra ingå i villkoren för statsanslagens utdelande.

Vad vidare angår de föreslagna *övergångsbestämmelserna* kan mot desamma riktas en generell anmärkning av ganska stor principiell räckvidd. Den dispensrätt, som enligt dessa skulle tillkomma skolöverstyrelsen, är faktiskt i vissa hänseenden obegränsad. En dylik anordning torde, då det i realiteten gäller dispositionen av förslagsanslag, innebära ett betänkligt avsteg från de grundsatser, som uppställts för förslagsanslagens användning, nämligen att grunderna skola vara fullt fixerade av riksdagen. Med hänsyn härtill är det synnerligen angeläget, att sådana villkor uppställas, varigenom statsverkets ekonomiska förpliktelser till räckvidden klart begränsas. En sådan övre gräns för förpliktelsens omfattning torde lämpligen kunna vinnas, om man uppställer den regeln, att vid meddelande av dispens städe det villkoret skall vara fyllt, att samtliga lärare med full tjänstgöring verkligen bestrida minst den föreskrivna minimitjänstgöringen 20 timmar å gymnasium och 24 timmar å real- eller flickskolestadium.

Ytterligare må framhållas, att övergångsbestämmelsen F) 3 så till vida erhållit en tänjbar och föga distinkt avfattning, som det föreslås, att vissa timlärare, för vilka ett entledigande skulle »medföra avsevärda ekonomiska svårigheter», må anlitas, oaktat understödsvillkoren i övrigt icke helt äro fyllda. Då det knappast torde få anses skäligt, att sådant undantag medgives befattningshavare, för vilken timlärartjänstgöringen har karaktär av ren bisyssla, torde nämnda uttryck böra utbytas mot det mera adekvata: timlärare, som »av denna sin verksamhet har sin huvudsakliga utkomst».

Slutligen torde uppmärksamheten böra riktas på det förhållandet, att fara ansetts föreligga och än mer i framtiden kan antagas uppstå, att *utbildningen av lärarinnor för här ifrågavarande läroanstalter bedrivs i större omfattning än förhållandena påkalla*. Det är icke önskvärt ur några synpunkter, att ett proletariat av vid högre lärarinneseminarium utbildade lärarinnor uppstår. Behov av 3 privata högre lärarinneseminarier, vid sidan om statens eget, torde knappast längre förefinnas. Med hänsyn härtill synes det vara av vikt, att en undersökning omedelbart företages rörande behovet av utbildningsmöjligheter å förevarande område, och att, om denna skulle ådagalägga farhågornas riktighet, Kungl. Maj:t ofördröjligen vidtager åtgärder för inskränkning i de statsunderstödda högre lärarinneseminariernas examensrättigheter.

Under återopande av det ovan anförda hemställes alltså,

dels att riksdagen måtte besluta följande ändringar i de av Kungl. Maj:t föreslagna villkor och bestämmelser för de olika anslagen till privatläroverken:

A) 3 Den tjänstgöring — — — — lärarinneseminarium.
Tjänstgöringen må ävenledes på särskild ansökan och

efter skolöverstyrelsens beprövande kunna fullgöras i övningsämnen, under förutsättning — — — — — tjänstgöring vid skolan.

4. Med full tjänstgöring — — — — — läroverk.

Vid skola — — — — — full tjänstgöring beräknas till 22—26 timmar i veckan.

B) Föreskriva — — — — — gälla:

Uppdelning — — — — — upprättas.

När — — — — — respektive 25.

Skulle — — — — — parallellavdelning.

Uppdelning av årsklass eller klassavdelning i mindre avdelningar vid undervisning i vissa ämnen må på särskild framställning beviljas av skolöverstyrelsen, och skola härvid med avseende på ämnen och uppdelningens omfattning äga tillämpning de bestämmelser, som gälla för sådan uppdelning vid de allmänna läroverken.

Skulle — — — — — lärarinnor.

C) bestämma — — — — — iakttagas, nämligen

1) Uppdelning — — — (lika med de föreslagna bestämmelserna under B) — — — lärarinnor.

2) Tjänstgöringen vid läroanstalten skall omfatta:

a) för föreståndare eller föreståndarinna vid läroanstalt, förbunden med gymnasium eller högre lärarinneseminarium, 12—16 veckotimmar och vid annan läroanstalt 18—20 veckotimmar, dock med rätt för Kungl. Maj:t att på särskild framställning medgiva nödig minskning i denna undervisningsskyldighet, där på grund av läroanstaltens synnerliga omfattning eller därmed jämförliga förhållanden en dylik minskning prövas skälig.

b) för annan ämneslärare med full tjänstgöring

å stadium, motsvarande real- och flickskola, 24—28 veckotimmar, dock att för lärare, som vid skola, förbunden med högre lärarinneseminarium, i större utsträckning tages i anspråk för seminarieelevernas handledning, tjänstgöringen må omfatta 22—26 veckotimmar, samt

å stadium, motsvarande gymnasium, 20—22 veckotimmar.

D) föreskriva — — — — — förfogande.

E) förklara, att som villkor för erhållande av anslag från det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverken, det ordinarie förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt under D) föreskriven tillfällig löneförbättring skall gälla, att vederbörande läroverk skall på anfordran tillhandahålla riksdagens revi-

sorer sina räkenskaper, ankommande det i övrigt på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare villkor och föreskrifter, som för tillämpning av under D) föreskrivna grunder må befinnas erforderliga.

F) fastställa följande övergångsbestämmelser:

1. Lärare — — — — parallellavdelningar, under förutsättning likväl, att samtliga lärare med full tjänstgöring bestrida stadgad minimitjänstgöring.

2. På därom gjord ansökning må skolöverstyrelsen under förutsättning, som i 1. angivits, efter prövning — — — — 26 veckotimmar.

3. På därom gjord ansökning må skolöverstyrelsen, jämväl under förutsättning som i 1. angivits, efter prövning i varje särskilt fall, för ett år i sänder medgiva skola, där ett indragande av samtliga eller de flesta timlärartimmar skulle medföra avskedande av timlärare, som under minst 10 år tjänstgjort vid samma skola och av denna sin verksamhet har sin huvudsakliga utkomst, rätt att anlita — — — — 26 veckotimmar.

4. Skolöverstyrelsen — — — — — — — — av lärarinnan. *dels ock* att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa ej mindre om skyndsamt utredning rörande behovet av vid högre lärarinneseminarium utbildade lärarinnor än även om vidtagande av de åtgärder, som må befinnas erforderliga för begränsning av de enskilda högre lärarinneseminiariernas verksamhet.

Stockholm den 16 april 1925.

Värner Rydén.

